

Den armenske kirkes liturgi

Den armenske kirkes højmesse med nadveruddeling hedder Den Hellige Liturgi, eller på armensk: "Badarak."

Den Hellige Liturgis gudstjeneste i den armenske kirke er baseret på Basileios den Store og Gregor fra Nazianz' messebøger. Over tid undergik Den Hellige Liturgi forandringer og tilføjelser i dens fejring på armensk; med særlige armenske ritualer og originale armenske salmer fik den en national karakter. Den er delt op i fire afdelinger, som normalt kaldes Forberedelse, Synaxis (undervisning), Nadver og Den Sidste Velsignelse.

Under den Hellige Liturgi bruges usyret brød og ublandet vin. Nadveren gives til de troende i form af det indviede brød dyppet i vinen.

Til hver liturgi bruges kun ét indviet brød. Præsten må kun fejre én nadver pr. dag. Man må kun fejre én nadver pr. dag ved det samme alter.

De, der ikke modtager sakramentet, tager del i liturgien ved bøn og især ved uophørligt at mindes vor Herre Jesus Kristus. Ved slutningen af Badarak uddeles "mas," tynde stykker usyret brød, til dem, der ikke har modtaget sakramentet. Mas uddeles dels til minde om Agapey, som før fandt sted efter Den Hellige Liturgi, og dels for at de troende, der ikke har modtaget sakramentet, ikke skal gå glip af velsignelsen, men have en følelse af at have del i det hellige måltid.

Følgende er en kort beskrivelse af nogle af gudstjenestens hoveddele.

Forberedelse

Optog ind i kirken og op til alteret

Med lysbærerne og altertjenerne forrest går messepræsten ind i kirken, mens folk synger. Khorhurt khorin, "Dybe mysterium." "Mysteriet" er Jesus Kristus, Guds Søn, som blev menneske for at fylde os personligt med sine himmelske velsignelser og med evigt liv. Den Hellige Liturgi begynder ikke på det ophøjede altersted, som kaldes bema (khoran), men blandt folket.

Bag det lukkede forhæng

Mens messepræsten og diakonen tager sig af forberedelsen af nadveren, er de andre altertjenere i gang med at tænde alterlysene og stille op i det optog, der skal gå rundt i kirken. Den vigtigste grund til, at forhænget er trukket for på dette tidspunkt, er, at folk ikke skal blive distraheret fra deres bøn og refleksion af den liturgiske husholdning, der finder sted ved alteret.

Synaxis (undervisning)

Optoget og begyndelsen på Ordets Liturgi (Synaxis eller middagsgudstjeneste)

Når alteret og nadvergaverne er klar, trækkes forhænget fra, og diakonerne leder præsten i et optog rundt om alteret og ned i kirkeskibet. Messepræsten ofrer røgelse til hoved- og sidealtrene, døbefonten, de hellige ikoner og hele menigheden. Folk beder præsten om at bede for dem i Jesu nærvær. Optoget markerer begyndelsen på Ordets Liturgi. Ordets Liturgi handler om Guds Ord, Jesus Kristus. Han kommer til sit folk i den offentlige oplæsning af Bibelen.

En salme til Jesus Kristus, Guds enbårne Søn

Meget passende begynder Ordets Liturgi med en salme til Jesus Kristus, Ordet, Mijadzin Vorti yev Pant Asdvadz [Guds enbårne Søn og Ord]. Teksten til denne oldgamle salme udtrykker vores tro på, at Jesus Kristus er den udødelige Guds Søn. Han blev menneske ved at blive født af den hellige Jomfru Maria, Guds Moder. Han blev korsfæstet og ødelagde døden for at give os evigt liv. Han er én af personerne i Den Hellige Treenighed.

En anden salme som hedder Djashu Sharagan [Middagssalme], skifter hver søndag afhængigt af kirkeåret. Salmen fokuserer altid på Jesus Kristus og frelsens gave, som han har gjort tilgængelig for os.

Evangelieoptoget: Et optog til Frelserens ære

Eftersom Evangeliet indeholder Jesu, Guds Søns ord, synges den med stor højtidelighed. Hoveddiakonen kalder på alles opmærksomhed ved at messe Broskhume, "Vær opmærksom". Han tager den overdådigt udsmykkede Bibel fra præsten og løfter den højt op over sit hoved. Det, at løfte Bibelen op, er et tegn på Guds Ords autoritet over vores liv. Når vi forpligter os på Bibelens visdom, finder vi dér en stærk kilde til mening og ledelse.

Skriftlæsningen: Vi næres af Guds Ord

Fokus i Ordets Liturgi er den offentlige oplæsning af tekster fra Det Gamle og Det Nye Testamente. I den armenske kirke oplæses specifikke tekster hver søndag. De udvælges ud fra et oldgammelt system, der har sine rødder i 300-tallets Jerusalem, Kirkens vugge. Bibelteksterne skal læses af ordinerede tubirk, "læsere."

Bibellæsningen: Gud taler

Bibellæsningen er kulminationen på Ordets Liturgi. Det læses ikke, men messes fra det hævede bema af en ordineret diakon. De armenske kirkefædre understreger, at den højtidelige messen af Evangeliet under Badarak ikke bare er undervisning for vore hoveder, men et reelt møde med Jesus Kristus.

Den Nikænske Trosbekendelse: Vor fælles tro

Endnu et element af Ordets Liturgi er messen af Den Nikænske Trosbekendelse af alle. Trosbekendelsen er den officielle deklaration af kirkens centrale doktriner. Den blev skrevet af alle kirkerne ved det økumeniske kirkemøde i Nikæa i 325.

Slutningen på Ordets Liturgi

Ordets Liturgi slutter med et litani og en bøn. Den afsluttende bøn er specifikt for dem, der endnu ikke er døbte medlemmer af kirken. Fordi de endnu ikke må modtage Den Hellige Nadvers sakramente, blev udøbte oprindeligt sendt bort efter Ordets Liturgi. På deres vegne siger præsten, "Gør os lig dine sande tilbedere, som tilbeder dig i ånd og i sandhed."

Nadver

Nadverliturgien begynder

Når Ordets Liturgi slutter og nadverliturgien går i gang, tager messepræsten sin krone og sine sko af ifølge Guds bud: "Du må ikke komme nærmere! Tag dine sandaler af, for det sted, du står på, er hellig jord" [2. Mosebog 3,5]. Ligesom Moses ved den brændende tornebusk forbereder præsten sig på at komme ind i Guds nærvær. Nadveren er Herrens legeme og blod, der gives til dem, der har forpligtet sig over for Gud med hele deres liv og besejlet dette i dåben.

En nadversalme

Ligesom Ordets Liturgi begynder nadveren også med en salme til Jesus Kristus. Nadverens første salme fastslår, at når vi modtager Kristi legeme og blod i Den Hellige Nadver, forbindes vi med den samme Guds Søn, som himlens engle priser.

Optoget med brødets og vinens gaver

Endnu en lighed mellem nadveren og Ordets Liturgi er, at de begge begynder med et optog. En præst eller diakon går i optog rundt om alteret med den tilslørede kalk hævet over sit hoved. Ligesom optoget med Bibelen i Ordets Liturgi, gør denne procession os opmærksom på brødet og vinen, som for os bliver Jesu legeme og blod. Til sidst i optoget giver diakonen gaverne til messepræsten, idet de vekselsynger vers fra Salme 24.

Optoget med gaverne slutter med en proklamation fra diakonen som går over i en bøn af messepræsten. På vegne af alle tilstedeværende beder han Gud om at "give, at dette brød og denne kalk må være for os, der smager dem, et middel til tilgivelse for vore synder".

Fredskysset

Paulus pålagde rutinemæssigt medlemmerne af de kristne fællesskaber at "hilse hverandre med et helligt kys". I alle oldgamle kirkers nadverfejring finder man en ritualiseret freds- og forsoningshilsen.

Et kald på opmærksomhed: Lad os stå i ærefrygt

Efter fredskysset opfordrer diakonerne folk til at give deres udelte opmærksomhed til Nadverbønnen, den centrale bøn i Badarak. Under denne lange bøn beder messepræsten på folkets vegne Gud om at gøre for os netop det, Jesus lovede ved den sidste nadver: At fylde os med hans legeme og blod, hans helligheds og guddommelige livs sakramente, i nadverens brød og vin.

Den Eukaristiske Bøn

Kirkens Eukaristiske Bøn tillægges den store egyptiske teolog fra det fjerde århundrede Athanasius af Alexandria, som har haft stor indflydelse på armensk teologi. Bønnen kaldes "eukaristisk" fordi omdrejningspunktet for historien om vores frelse i Kristus er Kristi sidste nadver.

Indledningen

Teologer kalder første del af Den Eukaristiske Bøn for "indledningen". Indledningen priser Gud, fordi han sendte sin Søn, Jesus Kristus, ind i verden for at fødes og for at tage

menneskehedens vilkår på sig for at rense den og forsoner den med Gud Fader. Dette er Kristi inkarnations mysterium. Vi ser samme mysterium åbenbaret i Badaraks brød og vin.

Englenes sang: Hellig, hellig, hellig

Englesangen med de tre gange hellig, også kendt som "Sanctus," Surp, Surp, Surp, synges ved nadveren i alle oldgamle kirke. Når vi synger denne sang, mindes vi om det usædvanlige privilegium, det er at være kristen.

Den sidste nadver

Efter Sanctus, beskriver Den Eukaristiske Bøn "udgydelsen af Jesu uendelige miskundhed mod os". Bønnen genkalder Guds gentagne forsøg, som beskrives i Det Gamle Testamente, på at lokke menneskeheden tilbage fra dette livs tomme og syndige adspredelser til Guds kærlige sikkerhed. Dette kulminerer i ofringen af Guds Enbårne Søn, Jesus Kristus, som døde på korset som soning for vor syndighed. "Det verdensfrelsende kors... begivenheden for vor genløsning" gøres varig for os i nadverfejringen. Den Eukaristiske Bøn fortæller om denne begivenhed med citat af Kristi egne ord: "Tag det og spis det; dette er mit legeme... Drik alle heraf; dette er mit blod."

Epiklesen

"Epiklese" er den term, teologer bruger til at beskrive næste del af Den Eukaristiske Bøn. I Epiklesen kalder vi på Guds Hellige Ånd til at komme ned "over os og over disse gaver," så de må blive "virkelig vor Herres og Frelsers Jesus Kristi legeme og blod". Dette er vores vigtigste bønfoldelse i Den Eukaristiske Bøn.

Forbønnen

Efter Epiklesen og i Jesu Kristi legeme og blods nærvær, beder vi til vor himmelske Far for alle vore daglige bekymringer. Bønnen nævner dem én efter én. Disse sekundære efterspørgsler i Den Hellige Liturgi kaldes forbøn. Vi beder for fred i verden, for den armenske kirkes stabilitet, for vores Katolikos, biskopper og præster, for civile ledere, for rejsende, fanger, for de syge og lidende, for moderat vejr og mad nok, for dem, der hjælper de fattige, for de levende og alle de døde.

Den Eukaristiske Bøns konklusion

Den store Eukaristiske Bøn slutter med en sidste henvisning til nadveren, en afsluttende lovprisning til Den Hellige Treenigheds pris, alle bønners segl, Amen: "Og efter at du nu har rensset vore tanker, gør os da templer værdige til at modtage din Enbårnes, vor Herres og Frelsers Jesu Kristi legeme og blod, med hvem til dig, åh almægtige Fader, sammen med den livgivende og befriende Hellige Ånd, hører sig herlighed, magt og ære, nu og altid og i evighedernes evigheder. Amen".

Bønner og salmer før nadveren

Oprindeligt var det på dette tidspunkt, at nadveren blev uddelt, folk blev sendt bort og Den Hellige Liturgi sluttede. Men gennem århundrederne er nye salmer og bønner blevet tilføjet mellem slutningen af Den Eukaristiske Bøn og nadveruddelingen. Disse ritualer udviklede sig som yderligere forberedelse til at modtage nadveren. Teologer kalder disse liturgiske elementer for "Førnadverritualer".

To lovprisningssalmer

To salmer er blevet tilføjet før nadveruddelingen. Den første henvender sig til Kristus: Miayn Surp, "Denne Eneste Hellige". Den synges, mens messepræsten hæver nadverbrødet og kalken over sit hoved. Salmen er et bifald af, at de er Kristi legeme og blod. Den anden salme synges til Treenighedens tre personers pris: Amen, Hayr Surp, Vortit Surp, Hokit Surp.

Før nadveren

Nu trækkes forhænget for. Bag forhænget beder messepræsten to personlige bønner, før han selv modtager nadveren. Det er en gammel tradition i alle Østens kirker, at når den præst, der fejrer nadveren, selv modtager den, gøres dette skjult for de troende.

Bekendelse og syndsforladelse

Det er en gammel tradition i kirken, at de troende endnu før, de modtager nadveren, har mulighed for at granske deres liv og bekende for en præst det, de har gjort, der har distraheret dem fra livet i Kristus. Præsten beder Gud om at forlade dem deres synder og genoprette deres status som Guds børn.

Nadver

I den armenske kirke uddeles nadveren på følgende måde. Nadvergæsten står foran præsten, gør korsets tegn og siger Megha Asdudzo, "Jeg har syndet mod Gud." Præsten lægger så et lille stykke af vor Herres legeme og blod – brødet er blevet dyppet i vinen – direkte ind i nadvergæstens mund. Nadvergæsten gør igen korsets tegn og træder til side, så andre kan komme til. Når alle har modtaget nadveren, gør præsten korsets tegn over nadvergæsterne med kalken og lyser velsignelsen fra Salme 28,9: "Frels dit folk, og velsign din ejendom, vogt dem, og tag dig af dem til evig tid."

To takkesalmer følger nadveren

I oldkirken markerede ovenstående velsignelse afslutningen på Den Hellige Liturgi. Der var ikke brug for flere takkebønner, eftersom Den Eukaristiske Bøn allerede er det største takkeoffer til Gud for alle hans velsignelser. Forhænget trækkes for på dette tidspunkt, og mens salmerne synges, gør præsten og diakonerne kalken og alterdisken ren og sætter alle de liturgiske beholdere på plads.

Den sidste velsignelse

Den Hellige Liturgis afslutning: Bøn og Evangelium

Badarak afsluttes med Guds ord i Johannesevangeliet 1,1-14. Denne tradition kom ind i den armenske Hellige Liturgi fra den middelalderlige katolske messe, som armenierne stiftede bekendtskab med, da korstogene gik igennem det armenske Kilikia på vej til Det Hellige Land i middelalderen.

Efter den sidste velsignelse kommer de troende frem for at kysse Bibelen, idet de siger: Hishestseh Der zamenain Badarakus ko, "Må Herren huske dig for alle dine ofre."